

PREDRASUDE O PSIHIČKI OBOLJELIM LICIMA I UBOJSTVIMA

PREJUDICES ABOUT MENTALLY ILL PERSONS AND MURDER

Stručni rad

*Sandi Dizdarević**

*Nedeljko Stanković**

*Kemal Brkić**

SAŽETAK

Uvod: Ubojstvo kao najgnusniji akt čovjeka kojim se oduzima najviše moralno i zakonsko pravo, kroz povijest nailazi na različita promišljanja, istraživanja, ali prije svega osudu šire znanstvene, stručne i opće javnosti. Veliki dio takvih promišljanja i procjena temelji se na laičkom pristupu, imputirajući vrlo često čin ubojstva nekim od oblika duševnih poremećaja, bez studijske i znanstvene, ali prije svega stručne analize.

Cilj: osnovni cilj je prikazati korelaciju i posljedičnu vezu između kaznenog djela ubojstva i nekog od duševnih poremećaja. Takva posljedična veza je zasigurno prisutna i opstojna, ali se time postavlja znanstveno pitanje je li takva korelacija jednaka, manja ili veća u odnosu na kontrolni uzorak odnosno opću populaciju, tj. broj ubojstava koje su počinile duševno normalne osobe.

Metode: znanstveni rad odvija se prvenstveno u okviru Utemeljene teorije, u okviru koje će se primjenjivati metod analize sadržaja, metod deskripcije i metod analogije. U okviru rada, kao potvrda dobivenih kvalitativnih rezultata koristit će se i statistički prikazi nadležnih tijela, ali i nekoliko primjera studija slučaja.

** Docent na predmetima Kriminalistika, Metodika otkrivanja i istraživanja ratnih zločina i ubojstava, Kriminalistička psihologija, Kriminalistički intervju, Zaštita od terorizma. Stalni sudski vještak iz kriminalističko-forenzičke oblasti, specijalnost kriminalistika, zaposlen u Kazneno popravnom zavodu poluotvorenog tipa Mostar, na poziciji pomoćnik direktora za sigurnost/zapovjednik zatvorske policije-straže, docent na Evropskom univerzitetu Kallos Tuzla.*

** Akademik, profesor i osnivač Evropskog univerziteta Kallos Tuzla, i Evropskog univerziteta Brčko distrikt.*

** Rektor Evropskog univerziteta Kallos Tuzla*

Rezultati: odgovor i rezultate znanstvenog istraživanja na postavljeno pitanje jedino je moguće spoznati triangulacijom znanstvenih istraživanja iz oblasti psihijatrije i kriminologije, ali i kriminalističke psihologije koja u okviru svojih istraživanja istražuje i druge činitelje utjecaja, poput sredine. Rezultati u znanstvenom radu nedvojbeno će pokazati diferencijalnu razliku koja pokazuje daleko veći broj ubojstava počinjenih od strane duševno normalnih osoba, ali i posljedičnu vezu između masovnih ubojstava i duševnih poremećaja.

Zaključak: temeljna polazna pretpostavka u ovom znanstvenom radu polazi od hipoteze da: „kaznena djela ubojstva i duševni poremećaji koincidiraju, ali daleko manje nego u odnosu na opću populaciju stanovništva“. Znanstvena statistika nam jasno ukazuje da veći broj ubojstava čine duševno normalne osobe, ali da masovna ubojstva sa sobom gotovo uvijek nose obilježje nekog težeg i u velikom broju slučajeva do tada latentnog duševnog oboljenja.

Ključne riječi: ubojstvo, duševni poremećaji, kazneno djelo.

ABSTRACT

Introduction: Murder, as the most heinous act of man, which takes away the highest moral and legal right, throughout history has encountered various reflections, researches, but above all condemnation from the wider scientific, professional, and general public. A large part of such deliberations and assessments is based on a layman's approach, very often imputing the act of murder to some form of mental disorder, without study and scientific, but above all professional analysis.

Objective: the main objective is to show the correlation and causal link between the crime of murder and one of the mental disorders. Such a causal connection is certainly present and persistent, but this raises the scientific question of whether such a correlation is equal, smaller, or greater in relation to the control sample or the general population, i.e., the number of murders committed by mentally normal persons.

Methods: scientific work takes place primarily within the framework of Grounded Theory, within which the method of content analysis, method of description and method of analogy will be applied. In the framework of the work, as a confirmation of the obtained qualitative results, statistical reports

from the competent authorities will be used, as well as several examples of case studies.

Results: the discussion and the results of scientific research on the question can only be known by triangulating scientific research in the fields of psychiatry and criminology, but also criminal psychology, which also investigates other factors of influence, such as the environment, within the scope of its research. The results of the scientific work will undoubtedly show a deferential difference that shows a far greater number of murders committed by mentally normal persons, but also a causal connection between mass murders and mental disorders.

Conclusion: the basic starting assumption in this scientific paper starts from the hypothesis that: "criminal acts of murder and mental disorders coincide, but far less than in relation to the general population.". Scientific statistics clearly show us that the majority of murders are committed by mentally normal people, but that mass murders almost always carry with them the hallmarks of some serious and, in a large number of cases, latent mental illness.

Keywords: murder, mental disorders, crime.

1. UVODNA RAZMATRANJA

Oblast otkrivanja, istraživanja i dokazivanja kaznenih djela ubojstava, ali i seksualnih delikata oduvijek su predstavljale polje izuzetnog zanimanja opće javnosti, medija, ali tako i znanstvenih i stručnih tijela. Istraživanje ubojstava za istražni tim predstavlja vječitu enigmu kojoj je neophodno pristupiti isključivo sa stručnog kriminalističko-psihološkog, a u naknadnom dijelu postupka sa sudsko-medicinskog aspekta. Upravo ova dva temeljna nukleusa kod istraživanja ubojstava i otkrivanja počinitelja ili više njih čini paradigmu uspješnosti u realizaciji veoma složenog, a nadasve stručnog osvrta. Kako ističe Ramljak, „ubojstvo je gnusno kazneno djelo, koje po svojoj težini, odioznosti i društvenoj dimenziji poprima nesagledive posljedice“ (Ramljak, 1999). Obzirom da se radi o najvećoj vrijednosti u moralnom i kaznenom smislu, najvećem kozmičkom dobru onda je sasvim razumljivo zašto postoji povećana pažnja opće javnosti s jedne strane, dok s druge strane pred istražni tim se postavlja uvijek vrlo složen i nadasve odgovoran društveni, ali i znanstveno stručni zadatak. Veći broj ubojstava po dolasku na mjesto događaja

sačinjava vjerna slika homicidogeneze, koju ponekad ne krase vidljivi tragovi, a ponekad frekvencija i raspored tragova kako na žrtvi tako i na užem licu mjesta oslikava predstavu „patološkog“. Zbog toga, pred istražnim timom u okviru kriminalističko-psihološkog istraživanja postavlja se vrlo složen zadatak pronalaska i procesno pravnog formiranja tragova u dokaze, koji će u krajnjem ishodu značiti vrlo važne dokazne činjenice u budućem postupku, ali primarno u sužavanju kruga osumnjičenih i njihovo hvatanje. Složenost takvog zadatka, najeklatantnije je opisao Njegoš: „*Vuk na ovcu svoje pravo ima, ka tirjanin na slaba čovjeka, al tirjanstvu stati nogom na vrat dovesti ga k poznaniju prava to je ljudska dužnost nejsvetija*“. U prvom dijelu kriminalističkog istraživanja „kriminalističko-psihološkog“, Dizdarević iako se u većem dijelu studije bavio istraživanjem ratnih zločina što je daleko širi pojam, ali u okviru istog konzumira i nasilne delikte ubojstava, u svojoj studiji pravilno zaključuje: „Istražitelji ratnih zločina, predstavljaju čitače i interpretatore glasova žrtava“. (Dizdarević, 2017) Još daleke 1839. godine kada je započela prva znanstvena studija o ubojstvima odnos ubojice sa žrtvom se u maloj mjeri promijenio. I današnja homicidogeneza ukazuje da u više od 90 % slučajeva ubojica i žrtva su se poznavali, što ostavlja, a kako ističe Ramljak prostor od 5% do 9% između kojih se nisu poznavali. Izučavanje fenomenologije bilo kojeg ubojstva u kriminalističko-psihološkom smislu odnosi se na mirna, društveno sređena vremena suprotna ratu i tabu ubojstvima. U znanstvenom smislu, ovakav pristup je opravdan jer nažalost svjedoci smo brojnih primjera u kojim se ratna ubojstva relativiziraju na socijalnom i individualnom planu, i vrlo često takva ubojstva se nerazumljivo opravdavaju. Jako je teško pružiti odgovor o kakvim se psihološkim i sociopatološkim procesima kod takvih ubojica radi, iako su provedena brojna istraživanja. Rezultati nekih istraživanja ukazuju na potpuno mizerne motive, poput osvete, egocentričnosti, popuštanja seksualnih nagona u nemogućnosti socijalne i pravne reakcije, kao i pozicioniranja u trenutnom društvenom smislu. Za razliku od ratnih ubojstava, mirnodopska ubojstva imaju sasvim drugačije elemente kako u psihološkom, socijalnom tako i u psihijatrijskom smislu. U istraživanju kaznenih djela ubojstava, a i dubinskom istraživanju psihologije zločina, vrlo često istraživači krenu od preispitivanja vlastitog sebe, nastojeći kopati nesvjesno, polazeći od zapažanja Junga da se kolektivno nesvjesno čitavog čovječanstva nalazi u nama samima. (Jung, 1984) Motivi, odnosno pokretačko ponašanje i nagoni za ubojstvom su brojni i variraju od slučaja do slučaja. U više od 90 % počinjenih ubojstava, na licu mjesta

temeljem tragova, logičkih rasporeda žrtve i tragova na istoj, same pozicije mjesta događaja, modusa operandi, sredstava korištenja prilikom *tempore deliktuma* zapravo odražava niz elemenata subjektivnog, a koje zapravo pruža psihološko tumačenje kriminalnog događaja odnosno međusobnog odnosa između počinitelja i žrtve. Loga ističe da: „*U prevenciji kriminaliteta je veoma značajno ne samo poznavanje psihologije zločina (kriminaliteta), nego i kasnija psihička zbivanja počinioca krivičnog djela, kao i drugih osoba u njegovoj okolini*“ (Loga, 1999). Time se nameće jedno od fundamentalnih pitanja: je li ubojstva u većoj mjeri čine psihički bolesne osobe u odnosu na psihički normalne osobe? Veza između ove dvije varijable s kriminalitetom postoji, ali je ključ u samoj frekvenciji. S druge strane, u kriminalističko psihološkoj praksi istraživanja ubojstva i općoj fenomenologiji ubojstava nedvojbeno postoji razlika između načina ubojstava od strane psihički normalnih osoba, u odnosu na način ubojstava psihički bolesne osobe. U fenomenologiji ubojstava počinjenih od strane psihički bolesnih osoba iskazuje se jedan od temeljnih različitih elemenata a on se odnosi na broj žrtava. U znanstvenoj literaturi postoji temeljna podjela kriminaliteta na:

- Socijalni kriminalitet kojeg čine psihički normalne osobe i,
- Patološki kriminalitet kojeg čine psihički bolesne osobe. (Loga, 1999a)

Upravo na temelju osnovne podjele kriminaliteta nukleus u istraživanju ubojstava čini kriminalističko-psihološki element u samom istraživanju i dokazivanju osnove, koja se temelji na analogiji zločina, izučavanju mjesta događaja, tragova, logičkim postavljanjem hipoteza, odnosno jednom riječju psihologijom zločina (Korajlić, Šuperina, Selimić, 2020). S druge strane, na temelju psihologije zločina, odnosno tragova, same pozicije mjesta događaja, odnos tragova, sredstava izvršenja utječu na sužavanje kruga osumnjičenih, odnosno njihovo hvatanje i u većem dijelu silogističke kriminalistike dokazivanju nevinosti. Međutim, kazneno pravo u pogledu kaznene odgovornosti vrlo je eksplicitno. Kaznena odgovornost kako ističe Petrović, predstavlja: „*Skup subjektivnih uvjeta kojima se označava psihičko stanje počinitelja i njegov odnos prema kaznenom djelu, odnosno ona se označava kao skup subjektivnih uvjeta koji karakteriziraju počinitelja kaznenog djela kao uračunljivog i krivog počinitelja*“. (Petrović, 2005) Dakle, kaznena odgovornost sastoji se od kaznenog djela kao objektivnog elementa, te uračunljivosti i nevinosti kao subjektivnih elemenata. Uračunljivost koja ima indirektnu značajnost u kriminalističkom smislu, ali obvezujuću u samom

procesu u pogledu nevinosti, odnosno uračunljivosti označava se kao „*Skup intelektualnih i voljnih elemenata koji čine čovjeka sposobnim da misli, rasuđuje i odlučuje o svojim postupcima i da njima upravlja*“. (Petrović, 2005a) U krajnjem ishodu postupka, nema nevinosti, odnosno krivice ukoliko osumnjičeni nije uračunljiv, čime uračunljivost postaje temeljni element u silogističkoj kriminalistici.

2. MOTIVI POČINITELJA KOD KAZNENOG DJELA UBOJSTVA

Iako danas u kriminalističkoj i psihološkoj teoriji postoje brojne teorije o motivima koji se javljaju kod ubojica, za potrebe znanstvenog rada osvrnut ćemo se na elaboraciju i razmatranje Wilhemove podjele. Wilhem ukazuje, da „*otkrivanje pravog motiva je ključ za uspješno i brzo rasvjetljavanje djela. Za to se traži opće poznavanje psihologije ljudi i zločinaca, i sposobnost za misaoni rad i izvođenje zaključaka*“. (Wilhm, 1956) U razmatranju ličnosti ubojice, vrlo je važno kako ističe Milanović imati na umu dvije stvari: „*prvo u pitanju je konkretan čovjek i drugo, taj čovjek sa svojim individualnim psihičkim osobinama razlikuje manje ili više od drugih ljudi, ali se kod svakog čovjeka procesi i osobine kombiniraju i organiziraju na poseban, karakterističan način stvarajući tako značajne individualne razlike*“. (Milanović, 1984) Očito je da Wilhem i Milanović, polaze u razmatranju definicija ličnosti, i motiva od motivacijskih osobina ličnosti. Temeljno pitanje koje su u kriminalističkoj praksi prilikom istraživanja kaznenih djela ubojstava nameće jeste zašto je neko počinio ovako nedjelo, odnosno zašto je neko usmjerio svoju psihičku i fizičku aktivnost i zašto je neko bio dosljedan u istoj. Izučavanjem ubojica i njihove psihologije zločina, a što dokazuje i kriminalističko psihološka teorija, motivacija počinitelja kod kaznenog djela ubojstva znači otkrivati uzroke koji pokreću, usmjeravaju i obustavljaju ubojičino ponašanje. Vjerna slika tragova zločina na licu mjesta, odražavaju jasnu fenomenologiju i morfologiju, na temelju koje kriminalistički profileri i istražitelji stvaraju sliku potencijalnog zločinca, s posebnim naglaskom na njegov motiv. U tom smislu, Wilhem ističe, da u „*pogledu motiva djela treba razlikovati ona djela čiji je cilj oštećenje žrtve, u kojima dakle povrede drugog lica pruža počinitelju neko zadovoljstvo i druga djela u kojima se zadovoljava sebičnost izvršitelja*“. (Wilhem, 1956a) U prvu grupu spadaju osjetljivost, ljubomora, mržnja, zavist, razuzdanost dok u drugu grupu sebičnost, škrtost,

nagon samo održavanja, žudnja za uživanjem, seksualne pobude, i isti autor ukazuje u na posebnu grupu motiva koji nastaju iz bolesnih predstava kao što su paranoja i duševne smetnje.

Kriminalistička praksa istraživanja kaznenih djela ubojstava ukazuje na nekoliko načina stvaranja profila (Korajlić, 2012), odnosno puta da se utvrdi motiv u konkretnom slučaju:

- Neposredno logičko zaključivanje iz utvrđenih okolnosti pomoću analitičko sintetičke metode i,
- Upotreba hipoteza. (Wilhem, 1956)

U prvom slučaju, cjelokupna slika zločina s lica mjesta, kao i drugih dokaza prikupljenih tijekom istrage rastavlja se u njegove sastavne dijelove. Tada se svaka činjenica kriminalističko-psihološki analizira, tumači čime se označavaju bitna obilježja koja u konačnoj međusobnoj ovisnosti treba da ukažu na motiv. U drugom slučaju, kada se koristi metod hipoteza kriminalističko psihološke teorije razlikuju dva načina:

- U prvom se vrši uspoređivanje, na temelju analogije ranijih djela, načina izvršenja, broja rana, karakteristike i lokalizacija rana, sredstva izvršenja, lokacije mjesta događaja, profila žrtve i sl.
- U drugom slučaju uzimaju se redom svi mogući motivi i pojedinačno se ispituje je li u konkretnom slučaju postoje takva obilježja kao kod konkretnog djela koji se ispituje.

3. PSIHLOGIJA UBOJICA

Od izdvajanja kriminalistike kao znanosti, i stvaranja neksusa s psihologijom, odnosno uvođenja kriminalističke psihologije kao značajnog predmeta u izučavanju zločina i ubojica nastoji se napraviti solidna tipologija ubojica. Klasifikacijski elementi od kojih se polazi u izučavanju psihologije zločina i ubojica odnosno njihovog profila su: fizička obilježja, delinkventno ponašanje, psihodinamika te kriminogeneza. Naravno, svaki od ovih elemenata ima i svoje pod elemente, na koje je ukazano u prethodnom podnaslovu. U tabelarnom prikazu, bit će prikazano nekoliko tipologija koji su u homicidologiji dominantni (Ramljak, 1999):

Redni broj	Tipologija psihološke klasifikacije ubojica		
	Guttmacher	Will	Kron
1	Normalan tip	Depresivni tip	Neurotični tip
2	Psihopatski tip	Psihotični tip	Paranoidni tip
3	Alkoholičarski tip	Tip sa organskim oštećenjem mozga	Simulativni tip
4	Ubica osvetnik	Psihopatski tip	Depresivni tip
5	Sadistički tip	Pasivno agresivni tip	Normalni tip
6	Šizofreni tip	Ubica alkoholičarskog karaktera	
7		Histerični tip	
8		Djeca ubice	
9		Mentalno zaostali tip	
10		Seksualno sadistički tip	

Tabela br. 1. Tipologija ubojica

Analizirajući temeljne karakteristike svakog od tipova pojedinačno, nedvojbeno se uviđa daleko veći utjecaj činitelja kao što su činitelji sredine, odnosno sociološki nego li patološki. Kod većine tipova, osim šizofrenog i depresivnog uviđa se da ubojice vode podrijetlo iz disharmonične, nesređene, karakterološki defektne porodice. Vrlo često su sami bili svjedoci ili žrtve nasilja oca, koji je sadistički nastrojen i majke koja je dosta neuravnotežena. Sve tri tipologizacije, daju skoro identičnu definiciju šizofrenog tipa ubojice u koju spadaju mentalno teške oboljele osobe koja slijedi svoju paranoidnu ideju i vrši ubilački akt. Kao takvi, radi se o najtežim mentalnim oboljenjima iz grupe psihoza, kod kojih postoji otuđenje od realiteta.

4. KORELACIJA IZMEĐU UBOJICA I DUŠEVNIH BOLESTI

Da bismo mogli izvesti zaključak na postavljene ciljeve u znanstvenom radu, nužno je napraviti korelaciju između kaznenih djela ubojstva – ubojica – duševnih bolesti, u odnosu na broj nasilnih delikata počinjenih od strane duševno zdravih osoba. Volker u svojim istraživanjima provedenih nad uzorkom od „305 osuđenih osoba, muških jedinki koja su preko godinu dana bila smještena na bolničko liječenje kao duševno bolesne osobe ističe da je najmanja frekvencija zabilježena kod ubojstava i to kod 1 bolesne osobe, silovanja 12 osoba, dok je najveći postotak usmjeren na kaznena djela krađa. Identično istraživanje proveo je i Šapiro, iz čijih rezultata je ukazano također

na podudarnost Volkerovog istraživanja, a to je da je od ukupnog uzorka od 300 muških jedinki koji su bili osuđeni za nasilne delikte, 35 % je počinilo ili pokušalo počiniti kazneno djelo silovanja, a svega 5 % ubojstvo“. (Milanović, 1984)

Na osnovu ranije provedenih istraživanja neksus između ubojstava i duševno bolesnih osoba daleko je u manjoj vezi nego u odnosu na statistički broj ubojstava koje počine duševno zdrave osobe. Posebna zanimljivost odnosi se na broj seksualnih delikata i njihova povezanost s duševno bolesnim osobama, čija je prevalencija izuzetno visoka u odnosu na broj drugih kaznenih djela. Međutim, nemoguće je, a ne osvrnuti se na sivi i tamni broj seksualnih delikata koje počine duševno zdrave osobe a koje ostaju u nezabilježenim i praznim statistikama društvenih devijacija.

5. KORELACIJA IZMEĐU MASOVNIH UBOJICA, RATNIH UBOJICA, UBOJICA IZ MIRONODOPSKIH UVJETA I DUŠEVNIH BOLESTI

Studija slučaja Mile Matića

U kriminalističkoj praksi, svakodnevno se susrećemo s ubojicama čiji motivi su ponekad bizarni, a posljedice njihovih radnji teško opisive, s višestrukim žrtvama, s višestrukim modusima operandi, višestrukim sredstvima za izvršenje kaznenog djela. Jedan od takvih slučajeva u bivšoj Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji ostavio je neizbrisiv trag u BiH. Radi se o slučaju masovnog ubojice Mile Matića, zvanog Rambo. Bivši zatvorski policajac koji je u manje od 48 sati počinio devet ubojstava. „U vrijeme počinjenih ubojstava imao je 26 godina, a u vrijeme provedenog testiranja 33. godine. Prema psihijatrijskoj dijagnozi, u povijesti bolesti zabilježeno je: „*in tempore criminis* imao je halucinacije gnjida. Po prijemu u bolnicu, pacijent monogolizira: „*Gnjide, po meni su sve gnjide i crni miševi i zmije, bojim se, hoće da me ujedu. Smiljana, Smiljana, nju sam volio, stukao sam joj i rebra i glavu, bila mi je sinoć, pitala me što sam je ubio. Ja samo ubijam gnjide*“. Izvještaj psihologa zasniva se na tvrdnji da je ispitanik nepogodan za psihološku eksploraciju zbog izrazitih manifestacija primitivne zaštitne reakcije tipa Ganzerovog sindroma. Riječ je o psihogeno uvjetovanoj psihotičnoj reakciji, nastaloj kao rezultat nepodnošljivih afektivnih napetosti i straga u aktuelnoj situaciji lišenja slobode. „*S pacijentom je bilo relativno lako*

uspostaviti kontakt, djeluje hladno, ukočenog pogleda, emocionalno izbalansiran. Verbalna ekspresija logična i razložna. Potpuno emocionalno distanciran od djela o kojem priča kao da se sve to dogodilo nekom drugom“. (Ramljak, 1999) Prema podacima iz kriminalističke istrage, kao i iz intervjua s nekadašnjim uposlenicima KPZ ZT Zenica, Matić je bio natprosječno inteligentna osoba, izuzetan radnik, jedan od najboljih polaznika policije, komunikativan, kolegijalan. U jednom trenutku, nakon upoznavanja Smiljane, postao je izrazito sretan. Nedugo nakon upoznavanja, odaje se alkoholu, ne dolazi na posao redovno, i često je govorio, zapravo hvalio se kako je s drugom djevojkom. Nakon večernje smjene iz sigurnosnog sefa, uzeo je dva pištolja, i jednu automatsku pušku te krenuo u svoj ubilački pohod. U tom pohodu, pored ciljanih žrtvi ubio je i tri usputne žrtve, uključujući i jednog policajca. Nakon svega, dijagnosticirana mu je Paranoidna šizofrenija. U tijeku izdržavanja mjere liječenja pokušao je samoubojstvo. Početkom rata u javnosti su se stvorile dvije teorije. Prema jednoj počinio je samoubojstvo, a prema drugoj da je poginuo na ratištu u okolici Srebrenice.*

Studija slučaja Ranka Stevanovića

Kriminalistička i pravosudna praksa u BiH suočena je unatrag trideset godina s brojnim kaznenim djelima Ratnih zločina. Za potrebe znanstvenog rada osvrnut ćemo se na jedan od takvih predmeta u kojem je presuđeni ratni zločinac Ranko Stevanović*, presuđen za da je: *„6. maja 1992. godine u večernjim satima u naselju Čodor Mahala, općina Foča, došao u kuću Ramize Kreko, a potom u istoj, nasilno zatvorio ulazna vrata, svim ukućanima naredio da se okupe u jednoj sobi, a potom prisutnoj Zuhri Murgiz naredio pod prijetnjom noža da se skine, pa toj istoj pocijepao odjeću i istu silovao na očigled svih prisutnih, a potom lišio života sve ukućane pri čemu je Zuhra Murgiz uspjela pobjeći, nakon čega je presuđeni zapalio kuću“.* Tijekom kaznenog postupka, postojali su direktni dokazi kako osobni tako i materijalni poput ginekološkog pregleda žrtve silovanja, njen iskaz, balistički dokazi. Međutim, u tijeku postupka vrlo je zanimljiv iskaz osumnjičenog koji ukazuje na lažni motiv: *„da je sve to počinio jer je od prije rata imao neraščišćene račune sa ubijenim Murgizom, koji je bio šumar i često ga kažnjavao“.*

* Podaci dobiveni temeljem intervjua sa bivšim uposlenicima KPZ ZT Zenica.

* Presuda Okružnog suda Trebinje br. 15 0 K 001005 11 K, od 17.5.2012. godine.

Nečovječnost koju je ispoljio odbrana je nastojala objasniti određenim poremećajima, ali timskim psihijatrijskim i psihološkim vještačenjima nedvojbeno je ukazano da se radi o kazneno odgovornoj odnosno uračunljivoj osobi, bez dijagnostičiranog duševnog oboljenja. U kriminalističko psihološkom smislu, vrlo je zanimljiv modus operandi, u kojem je osumnjičeni na očigled svih prisutnih silovao Zuhru, nanoseći pri tome ne samo povredu spolne slobode, digniteta, i integriteta same žrtve, već nanošenje psihološke boli svim ostalim koji su nazočili navedenom zločinu, pri čemu je nakon navedenog sve koji su svjedočili aktu silovanja lišio života.

Studija slučaja Jakova Jelčića

U postratnoj bosanskohercegovačkoj kriminalističko pravosudnoj praksi zabilježeni su brojni slučajevi ubojstava. Jedan od takvih slučajeva jeste i ubojstvo koje je počinio Jakov Jelčić* na štetu Alminka Hunjića. Sudsko vijeće Županijskog suda prihvatilo je sporazum o priznanju krivice koji je optuženi potpisao s Tužiteljstvom HNŽ-a. Presuđeni Jelčić u predvečernjim satima je koristeći se nelegalnim oružjem lišio života Hunjića u njegovom službenom vozilu, na način da mu je pucao u glavu. Motiv počinjenja kaznenog djela tijekom istrage, ispostavio se kao ljubomora. Sama hladnoća počinjenja kaznenog djela kao i ranije poznanstvo između ubojice i ubijenog, nemogućnost pružanja oštećenom da se odbrani, kao i niz drugih činjenica pokazuje hladnokrvnost u namjeri. Nakon kaznenog djela, i to neposredno nakon počinjenja pokazuje jednu drugu karakteristiku kod Jelčića a to je savjest, kada postaje svjestan što je učinio, kada postaje svjestan posljedice s kojom se mora suočiti ne samo u kaznenom već i u moralnom zbog čega se sam prijavljuje policiji, i na kraju u potpunosti priznaje i iskazuje kajanje.

* *Jakov Jelčić, ubojstvo/www.avaz.ba/vijesti/crna-hronika/jakov-jelčić-koji-je-ubio-alena-hunjića-dobio-12,5-godina. Uvid izvršen na dan 18.9.2022. godine.*

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

U radu je kroz aplikaciju znanstveno istraživačkih metoda nedvojbeno dokazana laička percepcija, odnosno da se bez stručnog i znanstvenog stajališta ne smije i ne može dovesti u korelaciju ubojstvo-ubojica i duševne bolesti.

Kroz prikazane studije slučaja ukazano je na nekoliko važnih znanstvenih karakteristika:

- kod masovnih ubojstava, znanstvena činjenica da ubojica ubija samo osobe koje poznaje proširuje se i na osobe koje ne poznaje, niti se po bilo kojoj osnovi ili elementu mogu dovesti u vezu s ubojicom, ili primarnom žrtvom, već su one isključivo produžena slika duševnog oboljenja, odnosno zapravo osobe koje su se našle u pogrešno vrijeme i na pogrešnom mjestu u društvu s pogrešnom osobom. Mnoga istraživanja masovnih ubojica ukazuju na postojanost nekog od duševnih oboljenja, s tim što je neophodno istaći da su u kriminalističkoj praksi zabilježeni i slučajevi masovnih ubojstava počinjenih od strane ubojice kod kojeg nije dijagnosticirano neko od duševnih oboljenja. Jedan od takvih primjera iz kriminalističke prakse je slučaj Brejvik;
- kod mirnodopskih ubojstava daleko su više zastupljeni motivi koje je Wilhem opisao kao primarne polazeći od ljubomore, i ponovno se potvrđuje znanstvena činjenica da psihologija ovakvih ubojica oslikava poznanstvo, odnosno da ubojica ubija osobu koju je poznavao;
- kod ratnih ubojstava zanimljivi su bizarni motivi, ali i prvenstveno psihologija zločina prikazuje jednu okrutnost i bezobzirnost koju ubojica može ispoljiti u *tempore delictum* prema samoj žrtvi. Na temelju iskustva, ali i rezultata istraživanja ratnih ubojstava znanstvena činjenica da su se ubojica i žrtva poznavali daleko je manja nego kod mirnodopskih. Ne postoje statistički utvrđeni i relevantni podaci za ovakvu tvrdnju, ali je kod velikog broja individualnih ubojstava u ratu postojalo poznanstvo između ubojice i žrtve, ali isto tako i kod mnogih ratnih ubojstava ubojica nije poznavao žrtvu. U psihologiji zločina, ovakvi rezultati su daleko znanstveno teže objašnjivi, jer je teško bez individualnog izučavanja profila shvatiti motiv, osim bizarnosti i moći koju je pojedinac u datom trenutku imao. Ovakvi zločini, odnosno ubojstva mogla bi se dovesti u vezu i s inteligencijom, propagandom ili nekim drugim oblikom indirektnih oblika poticanja ali i na temelju

takvih istraživanja mogao bi se napraviti sustav predisponiranih činioca koji bi se u budućnosti mogli koristiti kao metode prevencije ubojstava u konfliktnim zonama.

Prema postojećim znanstvenim tipologijama i klasifikacijama psihologije ubojica, očito je kako se seksualni delikti daleko više mogu dovesti u korelaciju s počiniteljima kod kojih su tijekom postupka ili nakon utvrđeni i dijagnosticirani neki od oblika duševnih bolesti. Čak prema rezultatima takvih istraživanja, zanimljivo je da su čak i imovinski delikti više zastupljeni u ukupnom kriminalitetu kod osoba s dijagnosticiranim duševnim oboljenjima nego li ubojstva. Na kraju se na temelju deskripcije, statistike kao i analize sadržaja, odnosno triangulacijom dobivenih rezultata nedvojbeno može izvesti znanstveni zaključak da osobe s dijagnosticiranim duševnim oboljenjem daleko manje čine ubojstva kao individualne akte u odnosu na broj ubojstava počinjenih od strane duševno zdravih osoba. Znanstveni rezultati također dokazuju da veliki broj masovnih ubojstava počine osobe kod kojih se nakon akta ubojstava, tijekom postupka dijagnosticira i prepozna neko od duševnih oboljenja. Znanstvena statistika nam jasno ukazuje da veći broj ubojstava čine duševno normalne osobe, ali da masovna ubojstva sa sobom gotovo uvijek nose obilježje nekog težeg i u velikom broju slučajeva do tada latentnog duševnog oboljenja.

LITERATURA

1. Dizdarević, S. (2017). Uloga svjedoka u dokazivanju krivičnih djela ratnih zločina u Bosni i Hercegovini, UMZ CKM Mostar.
2. Jung, K.G. (1984). O psihologiji nesvjesnog, Matica srpska, Novi Sad.
3. Loga, S. (1999). Sudska psihopatologija, FKN, Sarajevo.
4. Milanović, R. (1984). Policijska psihologija, Beograd..
5. Petrović, B. (2005). Krivično/kazneno pravo Bosne i Hercegovine, Opći dio, Pravni fakultet UNSA, Sarajevo.
6. Presuda Okružnog suda Trebinje br. 15 0 K 001005 11 K, od 17.05.2012. godine.
7. Ramljak, A. (1999). Medicinska kriminalistika, Fakultet kriminalističkih nauka Sarajevo, Sarajevo.
8. Wilhem, G. J. (1956). Uvod u praktičnu kriminalistiku, Veselin Masleša Sarajevo.
9. www.avaz.ba/vijesti/crna-hronika/jakovjelicickojjeubioalenahunjica dobio 12,5 godina.